

Кэпсизхпин бабарабын

СОҢУЧЧУ ҮӨРҮҮ

Эйнэхэ туох баара-эйнэхэ буолбатах, эн тугу бэрбэтинг-дэ, ол эйнэхэ,-дизэн бэргэн эһин баар. Бу эһин сырдыахалтытын бабара кинибитигэр-Григорий Григорьевич Дагданчаа быһаччы сыһааннаах.

Арыах тыты Григорий Григорьевич үлэһини хайысхатынан ахтар буоллааха, предпринимательство ыарахантан чарыйбат, кыһаантан толлубат хорсун санаалаахтар эри алыһар, үлэһини дьыалалара. Сыһаанар, уоксуйар дьээн умен, байытын кыраан чакчы көрдөрбүт, туруу үлэһит киһи буоларын төрөөбүт-үөскээбит дойдутун дьээн үчүгэйдик биллэтэр. Киһи үгүс байытын саастылаахтарыгар, ыччат дьонго дохсунуук иһин дьээн хардылаан өйдөрүн-санааларын уһутунарал элбэх батыһааччыланна. Бу булар-ким да саралыы иһитинэ тутуснут хайысхата, үлэтэ сөптөөрүн туһута. Улуу өлөхтөөхтөрү күтэн күн предпринимательск киириилээх-тахсыылаах, сырылаах үлэлэрин өйдүүр, сыаналыыр, махтанар буолан эрлээр. Улуу аччыгы, предпринимательство төһөөн сайдар, төһөөр да очкоһон Г.Дагданча үлэтэ норуоттар туһата улаатан, кэчтөн илэр. Ойуһун "Туу бэрбэтинг-эйнэхэ" дьээн кыһаах махталы кытта этэр кыахтаннабыт.

Григорий олох кыра эрдэгиттэн үлэһит билэ улааппыта. Төрөһүт иһэтэ өлөн ийэ сылаас тапталын толору билбэтэ. Арга Григорий Николаевич кэллэх, совхоз сүһүгүн көрүүтэ туох баар сатабылын, кыраан аныабыт, тарбахха баттанар туруу үлэһит этэ. Киһи үлэтэ-хамнаһа, олоххо көрүүлэрэ кырааһы Гришага тутутан да солбуллубат олох оскуолатынан буолбута. Григорий Григорьевич киһи быһылытын аһыһаас, кырдыаһаас-кыаммаһа ураты болроһотлоох сыһыны өйүгэр-санаатыгар дьирэһик инэриммит киһи буолар. Маныаха киһи арга, өбөтө быһаччы оруоллаахтар.

Дьэ, ол түмүгэралбын-хөлдүн, сирэй көрбөх буолуу курдук төттөрү кэмэлдэн ханан да сыстыбатах, нуну сүрүһүлээх, туруоруммут сыһыан хайаан да толорон тэйэр киһи быһылытын үгүсүгэрэ холбур буолуон сөп.

Бу дьыл от айыгар Сылан нэһилиэгэр Хонхо сайылыа Улуу Кыайыны 63 сыһаан, "Уруй-айхал аастыт үйэ хоһуун үлэһиттэригэр!"-дизэн дохуһаас сэрин улуу полководтара И.Сталин, Г.Жуков, К.Рокоссовский матириктэрин туруоран чакчы бырааһынньык түһүлгэтин тэрийэн Сылан ытык кырдыаһаастарын ээлей күөккө сандалы тардан сахалыы сэрэһин аһыстытын этэн, аал уоту айах тутан истинник салыыр кырдыаһаастарын кытта үөрө-көтө көрүстэ. Чакчыта соһуччу үөрүүлөх түтүн буолда.

Григорий Григорьевич кырдыаһаастарга

туһаан: "Минэхэ иһик төрөөбүт дойдубунан буолбут Сыланга дьээн, истинник салыыр арга таһаарыһаах, эһини мин киһи, үлэһит буолта улаатарбар үгүс сүбэрт, аһарах сыһыангыт иһин махталым байытын, бу үгүс күн эһини кытары биһигэ буолан, сэлэргэһэн, көрсөн аһары эрдэгиттэн салыыр уонна олоххо киирээр быһааннаах этим. Ол иһин бүтүн эһитим манна мустум",-дизэн эһитин саралаан Сыланга олорбут, үөрэммит сыһарын санаата. Итин тэһэ киһи кырдыаһаастарга туһаан: "Төрөөбүт-үөскээбит нэһилиэгиттэр үгүс суоһаастаахтык, таһаарыһаахтык үлэлэбит үлэһитинэ, олорбут олоххутунан сэрэдэхтик күэн туттабын. Инникитин нэһилиэг үүнэр ыччаттар олох, үлэ-хамнас муударастарыгар олохтон, үлэһит ыһыт баай уолуктутун инэрэн, түмүкүлээх буолуу төһүү күүһэ буоларыһаах, түс олоххуттар дьылу-сөргүнү бабарабын",-дизэ. Григорий Григорьевич Сыланга олорбут сыһарыгар ыкса ыла А.В.Никифорова туһуан үгүс өйдөбүлүгэр чорботон бэлэһэтэ.

Бу көрсүһүүтэ байыларын кэмнэртэр ордук таһаарыһаахтык үлэлэбит, ытыһанар дьон В.П.Баишев, А.В.Макаров, С.Н.Макаров, Н.Н.Пермяков, Е.А.Ноговицын, Ю.А.Арепин, П.Дружянова, А.Никифорова, М.Ноговицына ода бааллар.

Ытык кырдыаһаастар байыларын харла этиллэригэр Сыланга буолта иһик соһуччу үөрүүлээх түтэнтэн үөрбүттэрин, долгуһууттарын биллэрдилэр. Григорий өйдөбүнньүк бэлэһин тутан, сэлэргэһэн, санаа атастаһан үөрлүбүт-көтүбүт, дуоһуһа сыһааннабыт.

Айыһабыт да анаабыт курдук сырдык, ыраас, сылаас күнүгөн сыһаадыа. Бу күүтүлүбүтэх соһуччу көрсүһүү олох үөрүнньэ кырдыаһаас дьон дууһатыгар умнуллубатын хааллар.

Орто дойдута айыһан кэлбиккэ олох үөрүүтэ да, хомолото да тэһигэ аргыһаар. Григорий Григорьевич олорор эмээ оонук. Киһи ыарахаттары турурутар, үөрүүтүн үлэһиттэригэр, дойдутун, Чурапчытын туһугар үлэһиттэргэр олохун арыһа Клара Федоровна, иһик кырыһытара Феня, Рая, күтүөгтэр, сэткээр биллэбит күһү-уоту эбэлэр.

Убаастабыллаах Григорий Григорьевич, дохсун-сөргөтү туһугар онорбут, онорор үгүс иһин барга махтал буолуксугун! Чэһин, доруобай буол дьээн алтыһыт!

Көрсүһүү кыттылаахтарын ааттарыттан
В.П.Баишев, Н.Н.Пермяков, А.В.Макаров,
С.Н.Макаров, Д.Д.Трофимов, К.В.Макарова,
А.А.Никифорова.

2010-Учуутал сыла

КИНИ СЭМЭЙ КИНИ ЭТЭ...

Учуутал сыһаан сибээстээн эдэһиним туһуан кэпсизхпин бабарабын. Эдэһиним Паша, учуутал Прасковья Марковна Соловьева, билигин баара буоллар 70 сааһын бэлэһинэ этэ. Хомойуох иһин, "этэ" эрэ дөһүбөр тийиһибит.

Кини 1940 сыллааха Анна Павловна уонна Марк Михайлович Соловьевтарга бастакы оронун күн сирин көрбүтэ. Эһэбит Михаил Сергеевич саха пародий суруйааччыта Валентин Боотурдуун иһин билэр. Эһэбит Сүөгүлэ "Уһусту" романыга Тохороон Ньукулай маанылаах кыһыны уобарала буолан киирбитэ. Иһэбитин Аанна дөһүбөр.

Бастыт маймылаһууһун, бэртээхэй аскаһынан, үгүс үлэһиттээн билэр.

Паша кыра эрдэгиттэн олус бэрбэдэхтэрин, ыраһынын, дьээн олус убаастыһарын биһити, кыралар, бэлэһини улааттыһаар. Барыһытын көрө-көтө, куруутун сүбөлүн-амалын сыһаара. Хатыһа, Болтоһо, оскуола үөрэммит, Оскуола иһинигэр Болтоһо иһик сыһааннаах, мааныһаһытын үлэһиттэ. Онтон 1956 с. СГУ-гар сааһытын дьирэһик үөрэтэ киирбитэ. Устудьуонунуу сыһарыгар убайылар Болот Боотурга сыһаран кытырбыт суруйааччылары кытта көрсүһэн, тыһаарыһа-өстөрүн иһтин аһаах үөрэммит. Уорары бүтөрөөт Мэнгэ-Ханталас Чаламайыктыгар учууталынан анаамыта. Сааһы сааһыран эрэр иһэллэх аргыһар маамоллоһору дойдуттар Хатыһа төһөн кэлэн үлэһит саллаһыта. Үлэһитин үгүс курска, семинарга сыһаара. Сүрүлээх элбэх көрдөрөр эрбөлөөрү онорон хааларыта. Хас биһирдэн үөрэнэччигэ биһир тэһин: сыһааннаһарын, кылааһын орлорутар дьирэн убаастабылы ыһарыт дьон-сөргө бэлэһитэр.

Эдэһэбит сэһэй киһи этэ. Хаһаан да кини эмээт мөһ-этэ, дьөрү куолаһын юмунэхэ да үрлэтэ сыһаарыт өйдөбөтүт. Кини билэр дьон да оннук дин салыыр буолуктаахтар. Дөһүбөрүт-атаһарыгар, чулас дьонутар, үөрэнит орлорутар куруук кини сырдык маамуһа үгүс холбур, көрүгэ, сырдыкка талһаһаһар сирдэһит буолта сыһааннаһа.

Фекан ХАРЛАМЬЕВА,
СР үөрэҕирититин туйуһа.

МАННАЙГЫ УЧУУТАЛЫМ
82 СААҢЫН ТУОЛЛА

1964 сыллааха 20 кырачаан үөрэнэччи оскуола боруосун атыллан нулевой кылааска киирбиппит. Учууталыт Матрена Семеновна Луканна бэрт айаһа мигээрэһэн көрсүбүтэ билигин да хараһар көстөр. Ити-ор саастыт биһир умнуллубат кэрэ, бэлэһэ түгэһа. Билигин номнуо сыл-хонук элэһтээн ааста. Учууталыт 82-с хаарылар үктэһа.

Көмүс күһүнтү айыһага кылааһынан тахсан күүлэйдирбит, кыһынны сыла хаарга хайыһардаан элээрлэбит, Диринг алааһын иһаһин үрдүк сыһырттан салаасканан сырыһаан ыһыһа-хаһы бөрү буоларыт. Онно барыһагар учууталыт тэһигэ күлэ-үөрө сыһаара. Эрүү хорсун орлор туһаһаан кэпсир этэ. Герой летчик Иван Кожедуб туһуан кэпсэһин тыһаһааха да олорон иһэрбит. Аны перемона кэмтэр араас хоро-буолу, хамаандалан күрэхтэһиллэри, соннуулары тэһэһитин туһаһаар да себүлүүрбүт. Кылаастыһагар учууталыт байытэ биһилэтека тэрийбитэ уонна "Бастыт аарааччы" конкурсун ыһаара. Итин таһынан ыраастык суруйуу уруктарыт онороро. Үчүгэй тэтэрээтэр бэлэһиталара буолар. Онно тэтэрээтэрым аһахты ууруллубуттара. Кини оро кыра да ситиһиһиттэн үөрэр ураты дьоруддах.

Матрена Семеновна нэһилиэг общественнай олорор куруутун аһыһа-быһадык кыһаара. Лиһбэһа үөрөт суохтары үөрэтэр, педагогическай уөлүһа устудьуоннарыгар салайааччы быһыһынан эмээ үлэһитэ. Маны таһынан өссө Чурапчыга, Хайахсыка, Көбөһитэ, Сунтаарга, Мэнгэ-Ханталаска үлэһиттэ. Үлэтэ үрдүкүтүк салаһаланан "За доблестный добросовестный труд" мэтээлинэн наһарадалаһаһа.

Түгэһинэн туһанан, хаһыат юнүгэ бастакы учууталыһагар махтал-быһын уонна эрдэгиттэн тэһирээбит.

М.М.ФЕДОСЕЕВА,
РФ үөрэҕирититин туйуһа.

AEG

3. Постепенное расширение опубликованной в газете "Самый лучший".
4. Контроль за использованием данного расширения на возможности на уровне, соответствующем уровню МО "Фундаментальной науки (район)".

...уаһа, 43-нчы йылда суу алаһа таһсар.